

Atheta pittionii Scheerpeltz - en för Sverige ny kortvinge (Coleoptera, Staphylinidae)

TORBJÖRN RAMQVIST

Ramqvist, T.: *Atheta pittionii* Scheerpeltz - en för Sverige ny kortvinge (Coleoptera, Staphylinidae). [*Atheta pittionii* Scheerpeltz – a rove beetle new to Sweden (Coleoptera, Staphylinidae).] – Entomologisk Tidskrift 127 (1-2): 57-60. Uppsala, Sweden 2006. ISSN 0013-886x.

Atheta pittionii Scheerpeltz was collected in July 2003, on mushrooms in Sollentuna in Uppland as new to Sweden. During the following two years specimens of *A. pittioni* have been caught repeatedly in a small area on mushrooms, in meat traps and in compost. However, in spite of repeated attempts to find *A. pittioni* further away from this locality it has not been found anywhere else. In the same area and partly together with *A. pittionii*, another rove beetle, *Dexiogyia forticornis* Strand, recently reported as new to Sweden, was also caught repeatedly in meat traps and compost.

*Torbjörn Ramqvist, Bäckvägen 12, SE-192 54 Sollentuna, Sweden.
E-mail: torbjorn.ramqvist@ki.se*

Vid insamling av kortvingar på marksvampar i Edsängen i Sollentuna norr om Stockholm tog jag den 22/7-2003 en serie om 7 ex av en liten *Atheta* art av undersläktet *Microdota*. När dessa under vintern examinerades fann jag att det var frågan om *Atheta pittionii* Scheerpeltz, en art som inte tidigare tagits i Sverige och i de nordiska länderna endast är tagen i Finland (Lundberg 1995). I övrigt är den närmast känd från norra Tyskland och är i Mellaneuropa rätt allmänt förekommande.

Arten lever i ruttnande vegetabilier, svampar, kompost, på as etc. (Koch 1989). Mina mellan-europeiska exemplar har jag tagit bland ruttnade vegetabilier, i köttfällor och på markskivlingar.

Artens förekomst i området

Under åren 2004-2005 gjorde jag omfattande insamlingar för att fastställa artens förekomst i området. De första exemplaren togs på en kremla i ett skogsbryn mellan en asp/granskog och en gräsplan. Eftersom denna lokal var belägen en-

dast 100 m från min tomtgräns ägnade jag huvuddelen av insamlingsarbetet i närområdet åt olika biotoper på min egen tomt. Denna består till hälften av en avsiktligt misskött gräsmatta och till hälften av en sluttning beväxt med hasselbuskar gränsande intill en barrblandskog. De biotoper som undersöktes var framför allt komposter av olika slag, som sållades; gräs/lövkompst, varmkompst för mat-/växtavfall (inklusive animaliskt avfall), material från varmkomposten som lagts ut på ett trädgårdsland, antingen helt nyligen ("ny utlagd varmkompst" i Tab. 1) eller i november för att efter vintern sållas i april-maj ("gammal utlagd varmkompst"). Dessutom placerades nedgrävda fällor med kött ut, framför allt under hasselbuskar. Med dessa metoder påträffades *A. pittionii* vid ytterligare 15 tillfällen i totalt 44 ex. De biotoper där arten huvudsakligen påträffades var i gammal utlagd varmkompst, köttfällor och marksvamp, medan den däremot helt saknades i varmkompst och i nyligen utlagd varmkompst, (Tab. 1). I Tab.

Tabell 1. Fynd av *Microdota*-arter och *Dexiogyia forticornis* i olika biotoper år 2003-2005 i Edsängen, Sollentuna, Uppland.

Table 1. Occurrence of different *Microdota* species and *Dexiogyia forticornis* in different habitats in Edsängen, Sollentuna, Uppland, during the years 2003-2005.

	Nyutlagd Gammal				Köttfälla	Mark- svamp	Kanin- spillning	Flygande	Summa
	Varm- kompost	varm- kompost	varm- kompost	Gräs/ löv kompost					
Antal prover	5	5	7	11	20	14	1	11	74
<i>A. boreella</i>	-	-	-	-	5	-	-	-	5
<i>A. excelsa</i>	-	-	-	1	-	-	-	-	1
<i>A. glabricula</i>	-	-	-	-	5	-	-	1	6
<i>A. indubia</i>	-	-	2	-	3	-	1	-	6
<i>A. pittionii</i>	-	-	10	3	14	15	-	2	44
<i>A. subtilis</i>	-	6	21	11	7	18	2	2	67
<i>D. forticornis</i>	1	2	-	2	2	-	-	-	7

I jämförelse även förekomsten av *A. pittionii* med förekomsten av samtliga *Microdota*-arter på tomten under åren 2003-2005. Som denna tabell visar förkom *A. pittionii* i samma biotoper som *A. subtilis* Scriba och i viss grad även *A. indubia* Sharp, medan *A. boreella* Brundin och *A. glabricula* Thomson endast förekom i köttfällorna.

Utanför tomtgränsen undersöktes framför allt marksvamp, men även några högar med stallavfall och komposter, både inom en radie av 300 m och på ett 10-tal lokaler på mellan 1 och 10 km avstånd från tomten. Endast på en ytterliggare lokal, 200 m från tomten, påträffades *A. pittionii* trots att ett antal *A. subtilis* togs på övriga lokaler.

Efter att hela materialet sammanställts har det visat sig att arten endast tagits under två rätt smala tidsintervall, 9/4-15/5 och 15/7-4/8, även om dessa troligen endast till en del reflekterar artens förekomst. Att arten inte har påträffats under senare delen av augusti och september gör att det är möjligt att inte allt material som insamlats i marksvamp på närliggande lokaler är relevant för att fastställa artens förekomst i området. Det har varit en markant skillnad i fördelningen mellan hanar och honor i de båda tidsperioderna med en dominans av hanar under våren (21 av 28 ex) och honor på sommaren (11 av 16 ex).

Det insamlade materialet tyder på att arten är talrik endast i ett mindre område omkring min tomt men framtiden får utvisa om artens utbredning i övrigt. Som ovan påpekats är en brist i undersökningen att en hel del material från marksvampar i närområdet kan ha samlats vid

fel tidpunkt. Det är därför möjligt att en bred undersökning av komposter och köttfällor skulle visa på fler lokaler för *A. pittionii*.

Förutom ovan nämnda material har dessutom *A. subtilis*-material från åren 2003-2005 taget i Sk, Vg, Sö, Vr och Hr undersökts utan att någon *A. pittionii* påträffats bland detta.

Utifrån det insamlade materialet går det inte att avgöra hur arten har kommit in i landet och om den har kommit över från den finländska populationen eller direkt från Mellaneuropa. Det är även osäkert hur länge arten har funnits i området. Som relativt nyinflyttad saknar jag äldre *Microdota*-material från området men under våren 2002 togs ett 100-tal *A. subtilis* i komposter på tomten utan att *A. pittionii* påträffades. Även om bestämningen av dessa säkerställdes genom genitalpreparering är det möjligt att enstaka *A. pittionii* funnits med i detta material utan att de observerats.

Under de senaste decennierna har ett antal nya kompostarter etablerat sig i landet, speciellt bland kortvingarna, t.ex. *Trichiusa immigrata* Lohse (Andersson 1993) och *Acrotone pseudotenera* (Gillerfors 1995). För de flesta av dessa har det handlat om arter som relativt snabbt spridit sig i Europa och genom Sverige och ofta påträffas de nästan enbart i olika typer av komposter (Ødegaard m.fl. 2000). *A. pittionii* skiljer sig här genom att den sedan länge varit allmän i Mellaneuropa utan att sprida sig till Danmark trots att den är tagen i Nordtyskland. Dess spridningsförmåga tycks därför vara mer begränsad än många andra kompostarters. Samtidigt är

dess förekomst inte alls begränsad till komposter varför tillgången på komposter i ett område inte bör vara avgörande för artens spridning.

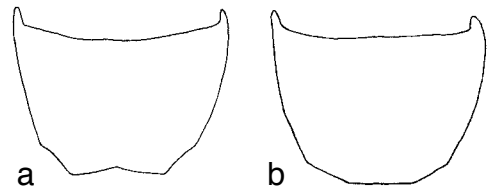
Identifiering

A. pittionii är snarast att förväxla med *A. subtilis* eller *A. amricula* Stephens vilka har samma halsköldsbe håring, storlek och snarlik färg. Från *A. subtilis* skiljs den på svagare punkter på halskölden som är mer glänsande, helt gulbruna ben (hos *A. subtilis* är låren oftast mörkare) och framför allt på betydligt kortare tibialborst. Hanens 6:e fria rygglid är hos *A. pittionii* tydligt vinklat inbuktad med rätt markerade bakhörn medan den hos *A. subtilis* är rak eller mycket svagt inbuktad (Fig. 1a & b). Även honans 6:e fria rygglid är inbuktad men något svagare än hanens. Det säkraste sättet att identifiera arten är genom honans spermatheca som har ett helt unikt utseende både hos *A. subtilis* och hos *A. pittionii*. Spermathecan hos mina svenska exemplar av *A. pittionii* (Fig. 2a), liksom mina mellan-europeiska exemplar, stämmer väl överens med den bild som återfinns i Die Käfer Mitteleuropas band 5 (Freude m.fl. 1974). Däremot avviker de något från den korrigerade bild som finns i band 12 (Lohse & Lucht 1989). Hanliga genitalierna är rätt lika mellan arterna men *A. pittionii* har en från sidan sett betydligt kortare penisspets (Fig. 2b & c).

Vid användning av Svensk insektsfauna (Palm 1970) för bestämningen kommer man snarast till *A. spatuloides/amicula*. Från *A. amricula* skiljs *A. pittionii* på mörkare täckvingar och halssköld och på att hanens 6:e tergitt helt saknar krenelering. Dessutom är både aedeagus och spermatheca klart avvikande. Jämfört med *A. spatuloides* har *A. pittionii* ljusare ben, avvikande 6:tergitt hos hanen och avvikande genitalier.

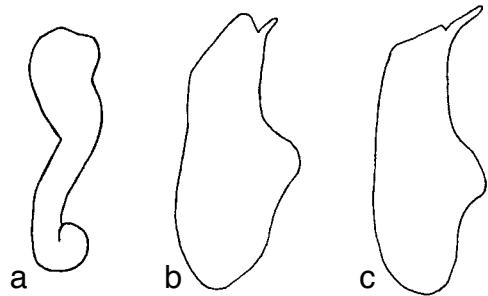
Dexiogyia forticornis Strand

Tillsammans med *A. pittionii* togs vid flera tillfällen även en annan för Sverige nyligen anmäld kortvinge, *Dexiogyia forticornis* Strand ("ny" för Up). Som synes av Tab. 1 har denna art endast tagits i 7 ex hittills på tomten och förekommer till skillnad från *A. pittionii* även i varmkompost. De fynd som gjorts i dessa biotoper, liksom även 4 ex som jag har tagit i en kompost nära

Figur 1. 6:e fria ryggliden av hane av a) *A. pittionii* och b) *A. subtilis*.

Figure 1. Male tergite VI of a) *A. pittionii* and b) *A. subtilis*.

Figur 2. Spermatheca av a) *A. pittionii*. Medianloben av aedeagus sedd från sidan av b) *A. pittionii* och c) *A. subtilis*.

Figure 2. Spermatheca of a) *A. pittionii*. Lateral view of median lobe of aedeagus of b) *A. pittionii* and c) *A. subtilis*.

Hedared i Västergötland ("ny" för Vg), tyder på att arten föredrar ett starkt ruttet och fuktigt substrat av vegetabiliskt eller animaliskt ursprung. Det första fyndet på tomten gjordes redan 1/5 1998 vilket visar att arten trots att den har funnits ett antal år i området förblivit rätt individfattig. Alternativt är detta inte artens huvudbiotop i området. I Mellaneuropa och i Norge har arten framför allt påträffats i fågelbon och håligheter i träd (Koch 1989 och Palm 1972).

Tack

Ett varmt tack till Stig Lundberg för kontrollbestämning av *A. pittionii* och *Dexiogyia forticornis*.

Referenser

Andersson, B. 1993. Kortvingen *Trichiusa immigrata* Lohse funnen på Öland – ny för Norden. – Ent. Tidskr. 114:58.

- Freude, H., Harde, K.W. & Lohse, G.A. 1974. Die Käfer Mitteleuropas. Band 5. – Goecke & Evers Verlag, Krefeld.
- Gillerfors, G. 1995. *Acrotona pseudotenera* (Staphylinidae) and *Melanophthalma distinguenda* (Latriidiidae), två nya skalbaggar för Sverige. – Ent. Tidskr. 116:189-190.
- Koch, K. 1989. Die Käfer Mitteleuropas. Ökologie. Band 1. – Goecke & Evers Verlag, Krefeld.
- Lohse, G.A. & Lucht, W. 1989. Die Käfer Mitteleuropas. Band 12. – Goecke & Evers Verlag, Krefeld.
- Lundberg, S. 1995. Catalogus coleopterorum Sueciae. – Entomologiska föreningen i Stockholm, Stockholm
- Palm, T. 1970. Svensk Insektsfauna. 9 Skalbaggar. Coleoptera. Häfte 6. Kortvingar: Fam. Staphylinidae. Underfam Aleocharinae (Atheta). – Entomologiska föreningen i Stockholm, Stockholm.
- Palm, T. 1972. Svensk Insektsfauna. 9 Skalbaggar. Coleoptera. Häfte 7. Kortvingar: Fam. Staphylinidae. Underfam Aleocharinae (Aleunota-Tinotus). – Entomologiska föreningen i Stockholm, Stockholm.
- Ødegaard, F. & Tømmerås, B.Å.. 2000. Compost heaps – refuges and stepping-stones for alien arthropod species in northern Europe. – Diversity & Distributions 6: 45-59.

Sjuttonde Svenska Entomologmötet

Östergötland, Omberg 16 - 18 juni 2006

Entomologmötet 2006 hålls på och kring Omberg i västra Östergötland. Bas är Borghamns Vandrarhem där vi också bor och äter. Exkursioner hela lördagen och söndag fm. Omberg bjuder en enastående variation av naturmiljöer. Gammelgranskog, sidlanta kalkfuktängar, åldriga ädellövträd, torrängar, Vätternbranter och en strand som är rik på glacialrelikter mm. Exkursionerna kommer säkert att bidra till att kunskapen ökar om denna naturskatt. Ytterligare information finns i föregående nr av Entomologisk Tidskrift.

Kost, logi och anmälan

Övernattning sker i 2-4-bäddsrum av god vandrarhemsstandard. I vårt logipaket ingår middag fre, frukost, lunch och middag lö samt frukost

och lunch sö. Kostnad 850 SEK inalles. OBS - betalning sker vid incheckningen! Möjlighet till enkelrum finns till en merkostnad av 130 SEK/natt och person.

Anmälan görs på Entomologiska Föreningens Östergötlands hemsida, www.ostgotaentomologerna.se eller till Entomologiska Föreningen Östergötland c/o Björn Ström, Åbylundsgatan 36, 582 36 Linköping, 013-103451.

Anmälningsavgiften om 100 SEK/person inbetalas till EFÖ's pg 4 96 34 59 – 5. Önskemål om logi och förtäring görs vid anmälan.

Mera preciserat program skickas till lokalaföreningarna och anmälda deltagare. Sista anmälningsdag 20 maj 2006, eller direkt efter ET:s utgivande. Begränsat antal platser.

Välkomna till Omberg!